

gyűjtő: KÖVESDI ZSUZSA

gyűjtés ideje: 1972.

TART.: MÉSZEGBNYÖ TÖRTÉNETE (PÁLYÁZAT)

9 lap

FŐLORÁSI MUTATÓ: MÉSZEGBNYÖ

SÁK MUTATÓ: XXXIII, 1

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRŰS

ÁTVÉVETVE AZ EGTSÉGES LTK. 2093-AN TETELE ALÓL

III/14/4

2093

RITTL-FŐHAI MÚZEUM KAPOSVÁR

"AZ ÉN FALUM"

Mesztegyő története 1972-ig

"Az én falum"

Mesztegyő, Somogy megyében Marcali járásban a Somogyszob-Balatonszentgyörgy vasutvonal mellett fekszik. Keresztül halad a falunka Barcs,-Nagyatád,-Balatonkeresztur 68-as főközlekedési ut.

Általános adatai az 1970-i népszámlálás szerint: van 408 háza, 1610 lakója, összevont körzetesített tanácsa, művelődési háza, postája, vasutállomása, körzeti orvos, állatorvos, gyógyszerár, 6 tantermes 14 nevelős iskolája. A lakósok igényét 2 ÁFÉSZ bolt látja el. Van cukrászdája, kocsmája, gázcseretelep, takarékpénztár stb.

Ezek a ma adatai, de az emberek nagy részét érdekli a mult is, a jelen és a jövő mellett. Sokan foglalkoztak már eddig is azal, hogy milyen is volt az élet ezen a vidéken évszázadokkal ezelőtt. Ezeknek a lelkes embereknek a jegyzetei, könyvei és az ezen a vidéken élő, vagy átutazó nagyok leveleiből, feljegyzéseiből próbáljuk meg visszaidézni az én falum multját.

Mesztegyő Somogy legtöbb településéhez hasonlóan nagyon régi eredetű. A fennmaradt adatok szerint erdővel borított határán vezetett keresztül a Sopiane-Valcum /Pécs - Keszthely/ városokat összekötő nem nagy jelentőségű hadi ut. Ezt az utat használták őseink és később ezen az uton jöttek erre a tájra a törökök /Nagybajomot és Mesztegyőt ma is ez az ut egyik szakasza köti össze/. Később mellette épült fel Koroknya vára.

Mesztegye mint település az 1332-~~57~~-es pápai tized jegyzéken fordul elő. Plébániájáról egy 1359-ből származó oklevél is megemlékezik. A falu ekkor nem a mai helyén feküdt, hanem innen jóval délebbre a mai Pataksűrű és Landi-pusztá környékén. Leírás szerint Pataksűrű-Landi-Cser- és Kétut-köze között. Hozzá tartozott: Pusztaszentegyháza /ma már a neve sincs meg, szájhagyomány szerint a mai Gátraduló környékén/ Mesztegye-Edde, Gyümölcsös-Edde/ feküdt a mai Vermes-sűrű-Széles-

sürü és Hamuházi rét között/ Öreghegy, Busvár.

A Felsősegösi esperességhez tartozott földesura: Mesztegnyei Szerecsen Mihály. 30 jobbágytelekkel rendelkezett /1 jobbágytelek 22 kh./ foglalkozásra nézve sok a kanász.

A család később a király által kegyvesztett lett, mert 1408-ban Zsigmond helyett Nápolyi Lászlót akarták trónra ültetni /a sebesi csata/. A lázadást leverték, a benne résztvevőket kegyetlenül megbüntették. Mesztegnyei Szerecsen Mihályt a király lófarkához köttette, s birtokaikat a Gordovai-Fancs családnak adományozta. A családot 1455-ben Hunyadi János is megerősíti Korpád, Henézd, Simonyi, Kozma, Agáros, Edde és Mesztegnye birtokában. A falut ekkor 63 jobbágycsalád lakta. 1466-ban már város jelleggel szerepelt és vásárjogot élvezett. Kolostora volt valószínű a mai iskola helyén, mert a korabeli adatok olyan említéseket tesznek róla, hogy a falutól távol a hamuházi dombon emelkedett és ugynevezett vörösbarátok lakták /a hamuházi dülő a mai iskolától nem messze nyugati irányban húzódik.

Földesura lévén több diák is tanulhatott külföldi egyetemeken például Páduában, Bécsben. A diákok nevét Zichi okmányokban találtuk meg: Lucas de Meztegnie, Joawnes Zerechen de Mesteczyev, Fraknói Vilmos.

Mesztegnye nevével 1530-ban találkozunk újra, amikor Nádasdi Tamásnak "Fekete Bégnek" Sárvár és Kanizsa urának segítségére volt a török elleni harcokban. A falu földesura elpusztult. A török egyre közeledik. Elfoglalja Pécsét és Kaposvárt. 1555-ben a pécsi bég vezetésével a török Koroknya vára ellen fordul. A ma is élő szájhagyomány szerint a mesztegnyei kanászok furkósbottal támadtak és védekeztek a török ellen. Az erről szóló mondát Bál Mátyás a később élő nagy utazó is feljegyezte. A

Az erdőben eldugott kis község mégis teljesen elpusztult, mindegyike 1 ép portája maradt. A pécsi szandzsák alá tartozó marczi nahie számadásában 1556-ban már nem szerepel, mert 1555. decemberében Koroknya ostrománál minden tartozékával együtt elpusztult.....

Erről tanuskodik Nádasdi Ferenc 1561. október 1-i Sárváron kelt levele is: "Az elmúlt években /1555/ az ellenség hatalmába ke-

Babolcha, Kapos, Karothna, Zenthja, Kab, Mere, Meztegnyev és Bayom."

Ettől kezdve a földesurak egymás váltják, de a falu nem épül ujja, nem települtek ide lakók. Az 1600-as években a Marcalit öröklő Báthoriak megpróbálták ugyan betelepíteni de a meg-megujuló birtokharcok ezt megnehezítették. 1687-ben szabadul meg végképpa töröktől.

1703 és 1711 között már lakott terület. Feljegyzések szerint a falu már a mai helyén a Kolozs-domb körül találja a Rá-koczi szabadságharc. Kolostorában /amit nem tudunk, hogy a törökülés után mikor építettek ujja/ megfordult Vak Bottyán és megpihent határában Béri Balogh Ádám is csapatával. Az 1767. évi urbárium szerint 60 jobbágytelke van. A környékbeliek is látogatják malma miatt, aminek az alapja még ma is látható /az iskola kerttől kb. 200 m-re nyugatra/. A határ-rész - malomköz - még mais őrzi a nevét. Mesztegnyet királyi adományként 1692-ben az osztrák Harach grófnak adják, aki 1715-ben a környéket német parasztokkal telepíti be /ekkor mindössze 11 magyar porta van/. Az ide telepítettek későbbi évszázadok során zárt közösséget alkottak, az ugynevezett sváb településeket. Ezek nagyrésze e század elején sem tudott magyarul, csak a sváb nyelvet beszélte /Hosszúviz- régi nevén Hidas - Bize, Cserfekvés/. A jobbágytelkek osztódásával szaporodik a zsellérek száma, de ebben az időben még házzal rendelkeztek/zsellérek: jobbágytelek nélküliek/. 1767-ben Mesztegnye birája Bogyó Márton volt, akinek az aláírását hivatalos papíron találtuk meg. Itt jegyzem meg, hogy az 1700-as években a leggyakoribb családnév a Bogyó, amely név ma már nem található a községben a Nyakas, ami ma is sok van, valamint a Varga és a Peti.

Az urbáriumban Mária Terézia szabályozza a robotot a forspontot és az adót. A Harachoktól házasság révén a Hunyadiak öröklék ezt a területet. 1750-ben Árpádházi alapokra újra felépítették a templomot és mellette a mai formájában a ferencrendiek kolostorát. 1793-ban - II. József türelmi rendelete alapján - a barátokat szélnek eresztik. 1734-ben átutazott a falun Bél Mátyás /ekkor jegyezte fel a már em-

litett legendájú, Pálóczi Horvát Ádám a kor nagy népdalgyűjtője, aki a szomszédos Nagybajomban lakott, de keresztül utazott "zötyögő szekéren" Csokanai Vitéz Mihály is. 1800. május 20-án megalakul a Marcali járás, s ehhez csatolják Mesztegyőt is /ekkor szerepel a neve először Mesztegyőként/. Érdekesség képpen megemlítem, hogy a megye székhely a hozzánk közel eső Tapsony volt, ahol a régi megyeháza még ma is áll, sajnos eléggé elhanyagolt állapotban.

Az 1832-es országos nagy kolera járvány idején a Hunyadiak a cselédek pótlására cseheket, horvátokat és tótokat telepítettek a községbe. Ekkor alakult a jelenlegi Lady János utca /régi neve Cseh utca/ 36 házzal feles jobbágytelkekkel /1 jobbágytelek 22 kh./.Innen erednek a ma is meglévő idegen családnevek: Csernelovics, Bellovics, Klenovics, Brozsonics, Francsics stb. Lakóinak száma ekkor eléri az 1000 főt. A falun keresztül utazó rendezett, takaros településnek írják le. A falu elrendezési formája ma is ugyan az mint régen volt a templomig /északi irányból/. 1831-ben a gróf kisajátítja a falu tulajdonában lévő erdőket és legelőket, ami ellen a magyar jobbágyok erősen tiltakoztak. Ennek ellenére 1838-ban újabb kisajátítás történik. Elveszik a falu rétjeit és a még meglévő legelőket és ezzel elveszik a jobbágyoktól az állattartás lehetőségét. Ez annyira érzékenyen érinti a falu lakosságát, hogy instanciával fordulnak a királyhoz. Az instancia-vívót azonban elfogják és a faluban visszatoncoltatják. 1840-ben a vármegyei rendelet alapján katonai összeírást kell végrehajtani a Marcali járásban is. A jobbágyok között elterjedt az a hír, hogy akit összeírják azt el is viszik. Nyílt lázadással tiltakoznak.

1840. december 7-e véres nap Mesztegyő életében. A "Vörösháznál" összegyűlt lakosság ellen kirendelt pandurok és osztrák zsoldosok - gróf Schönburg őrnagy vezetésével 120 főnyi fegyveres - sortűzet nyit a parasztokra. Mire a sortűz véget ér 12 halott és 22 sebesült marad a földön. A halottak között van egy lány is: Hajdu Katalin. 16 éves volt. A lázadást leverik s utána 56 parasztonak kísérik a kaposvári megyeházára erős pandurfedezet mellett. Ezek közül vannak olyanok akiket csak az 1848-as szabadságharc szabadított ki. Azt nem tudjuk, hogy a 48-as harcokhoz a falu mennyi katonát állított, de azt igen, hogy a jobbágyok önkényesen földet foglaltak és a ház

nélküli zsellérek beköltöztek a kolostorba. 1849-ben Noszlopy Gáspár - több faluval együtt - felszólította Mesztegyő bíráját, hogy állítson katonát a haza védelmére.

"Bize, Keleviz, Mesztegyői, Nagybajomi helységek biráinak kemény felelet terhe alatt megparancsoltatik, hogy ezen sorok vételével dobot megveretvén mindenik a maga helységébe tüstént közhirré tegye, hogy mindenki 18 évestől 60-ig a kezénél lévő bárminő fegyverekkel ellátva folyó 26-től kezdve otthon a helységbe tartózkodjék, 4 napi eleséggel látván el kiki magát oly móddal, hogy általam oda küldendő Egyén fővezérlete alatt a kitűzött napon bármely percben a népfelkelés a maga megválasztott vezérével megindíthatassék. Kelt Kisgombán április 27-én 849. azon helység, melynek nemzeti zászlója van, magával vigye.

Noszlopy Gáspár kormánybiztos

A kiegyezés után a falu a Hunyadi család birtokába marad, akik mint a gazdaságot hoznak létre. Gazdaságukat gépesítik, s belterjes gazdálkodást folytatnak. Halastórendszert építenek, erdőgazdálkodás tervszerű. A cselédek életszínvonala az átlagosnál jobb és arató sztrájkok nem voltak. Sok a faluban az ugynevezett középparaszt. 50-60 holdas "pógár". A század második felében / 1870- 1896 / épült meg a falu határában a Balatonszentgyörgy-Somogyiszob vasutvonal. Ekkor építtette a gróf erdőgazdálkodásához az ipari vasutat. Érdekességként említem, hogy a mintagazdaságban 1895-ben 42 mázsa volt a kukorica átlagtermése és ebben az évben már műtrágyát is használtak. A grófi cselédek gyerekei, valamint a "pógárok" gyerekeit a volt kolostorba telepített tanító apácák oktatják. A zárda fenntartásához a gróf is hozzájárul.

1914-es világháború mint az ország minden lakójától így a mesztegyőiektől is igen sok áldozatot követelt. A bevonult 250 katonából 65 hősi halált halt, maga után hagyva 14 hadi árvát és 13 özvegyet. A faluban nagyon sok a hadifogoly. 1919. a forradalom éve. Annak ellenére, hogy különösebb változás a falu életében nem következett be, a fehérterroret megtorlása mégis érzékenyen érintette. Elhurcolták a Paraszt és Munkástanács 3 tagját /a többi tagja Kovács Béla, Kovács

Sándor, Csernalovics István/. Embertelenül megkínozták majd az inkei erdőben kivégezték Lady Jánost, a falu akkori tanítóját. A volt tanítványok vissza emlékezéséből annyit tudunk, hogy a faluban rendkívül népszerű tanítót minden különösebb indok nélkül a pap Vörös János kérésére hurcolták el, aki nem nézte jó szemmel Lady népszerűségét és pedagógiai módszereit sem helyeselte. "Hajnalba jöttek értük. A tanítót Bors Vendelt, Francsics Mihályt még Marcali előtt a bizei bereknál kegyetlenül megkínozták. A faluban hallottuk ordításukat, de az emberek segíteni nem mertek". Ezt a történetet a ma is élő Balatint Józseftől tudjuk. A 3 embert Marcali börtönébe vitték, ahonnan Bors Vendelt és Francsics Mihályt hazaengedték, de Ladyt lábbal kocsi után kötve hurcolták az inkei erdőbe, ahol több társával együtt agyonverték. A néphagyomány szerint az erdőben még sokáig mozgott a föld ott, ahova félig agyonvert embereket temették. A sirt sajnos nem tudjuk hol van, mert később a földdel egyenlővé tették, de körülbelül helyét a KISZ szervezetek évenként megköszoruzzák.

A Horthy korszak szenvedései Somogy megyében is nagyfoku kivándorlást eredményeztek, de Mesztegnyőről aránylag kevesen mentek el. Az aradalomban mindig volt cselédekre szükség. Az 1932-es statisztika szerint házainak száma 302 lakóinak száma 1630 300-al kevesebb, mint 1900-ban. 1939-ben a II. világháboru kitörésekor a falu 340 házból állt. Lakóinak száma 1700.

A háboru után egyetlen ép ház sem volt. 40 teljesen elpusztult a többi részben sérült meg. A háboruban elpusztult katonák mellett nagyon sokan veszítették életüket a polgári lakosságból is. A falu határa teljes egészében el volt aknásitva. A felszabadulás után még 75-en veszítették életüket.

1944. december 5-én délután 4 órakor jöttek be az első szovjet egységek. Ez azonban a falu életében nem jelentette a felszabadulást. A Nagybjom-Marcali-Nagykanizsa-i utvonalhöz - ami a falun keresztül halad - csökönyösen ragaszkodtak a németek, a zalai olajmezők miatt. 4 hónapos állófront alakult ki. Az első vonal a falu nyugati határán futott végig.

Az egész település tele volt lövészárkokkal és elaknásított területekkel. A lakósságot kitelepítették, a tőlünk keletre lévő falukba pl. Edde Ujvárfalva, Fajsz, Somogygeszti, Mezőcsoknya, Mernye. Akik otthon maradtak - betegek, öregek, kicsi vagyonkájukhoz ragaszkodók - mind elpusztultak. Ebből a 4 hónapból egyetlen szemtanu sem maradt, csak a kegyetlenül megcsonkított hullájukat találták meg a hegyekben és a házak udvarain. 1945. április 7-én jött vissza "száműzetéséből" a falu lakóssága /először Kovács Istvánék/. Szörnyű pusztulást talált. A házak romokban heverték, az udvarok tele voltak hullákkal. Innen indult az élet. A falu bírása Varga István első jegyzője Vizi Ferenc. Rettenetes helyzetben voltak. Nem volt sem 1 állat, sem vetőmag, sem pedig élelmiszer. Ruha csak annyi, amennyit a környező községek adtak. Az első rendeletek is ezt a borzalmat tükrözik. "Mindenki temesse el az udvarán lévő hullákat!" Felfőzés nélkül ne igyon senki vizet!" A második rendelet: a házak lehetőség szerinti rendbe hozatala, ehhez téglát biztosítanak.

8 ház állami segítséggel, a többi a faluba osztott fejenként 15 ezer téglából épült. Az első téglákat a teljesen nincstelenek kapták, pl. Tóth Ferenc, Nyakas Viktorné. A harmadik rendelet: minden családfő 4 kh. és minden gyermek 1 kh. földet kap. A földosztás 1945-ben kezdődött el. A bizottság tagjai: Kovács Sándor, Csendes József, Kokas János, Lakós Ferenc, Horváth Sándor, Hazai Lajos és Farkas Imre.

A cselédek számára házhelyet osztottak ki. Az építkezés megindulása körül sok baj volt, mert a cselédek nem akarták elkezdni félvén, hogy a gróf visszajön és bosszút áll. Az első házat az osztott házhelyekre Csendes József építtette. A háboru után épült a Dózsa, a Petőfi, a József Attila, az Ady és a Tánicsics utca, valamint a Kossuth utca a templomtól délre eső része.

Az ősszel elvetett terméseket a volt cselédek aratták le. A szovjet hadsereg lovakat bocsátott a lakósság rendelkezésére. Az első állatokat bérbe kapták a környező falvak lakóitól és a marcali rendőrségtől, pl. Olasz Ferencné, Boda Ferenc stb. 1945. őszén egymás után alakultak a pártok a faluban. A legerősebb a kiscgazda párt volt. A kommunista párt első vezetői Turópoli Aladár, Kristóf Sándor, Szili Ferenc és Farkas Imre.

1948-ban államosítják az iskolát, a halastavakat /12/ a malmot. Az iskolának az államosításig 6 apáca, és világi tanítója 3 volt. A háboruban a berendezési tárgyak elpusztultak. Székeket, padokat a szülők készítették az akkori plébános Vizsi vezetésével. Az államosítás után a tanítást 4 tanító látta el.

A háborus sebek lassan gyógyulnak, az élet megindul. 220 család 2140 kh. felosztott földön gazdálkodik, de a volt cselédeknek és pógároknak az életét megkeseríti az egyre erősödő beszolgáltatási rendszer. A volt cselédeket is kulákká nyilvánították. 1956-ban nagyobb zavargás a faluban nem volt, mint az igazgató-tanító vezetésével a felbízott lakosság a tanács elé vonul, ahol ledöntötték a felszabadulási szobrot és elégették a beszolgáltatásra vonatkozó iratokat. A rend hamar helyre állt. 1959. december elején megalakult a tsz. Első elnöke Meiszterics Ferenc volt.

1945. után a népművelés is nagy lendületet vett. A volt Iparos-kör, Mária-lányok, Levente megszűntével az Iparos-kör könyvtára teremtette meg az alapját a mai könyvtárnak. Az ifjusági élet az ugynevezett Sal, illetve Horvát kocsmába zajlott. Minden évben 3-4 szindarabot tanultak. Az ifjuság összefogója és vezetője Olasz Ferenc és Csendes József volt. A tanítók a népművelésben nem vettek részt. 1947. tavaszán a fiatalok segítségével a volt cselédházakat kulturházzá alakítják át. 1950-ben az ifjusági szervezetet szétrobbantották és egészen 1960-ig nem is sikerült összefogni. 1960 óta működik aktívan a népi együttes, amely a fiatalok nagy részét összefogja. 1965-ben a falu új korszerű Művelődési Háza épített és a népművelési mozgalomnak ezzel nagy lendületet adott.

Ha vissza tekintünk a felszabadulástól eltelt 27 évre és összegezzük az eredményeket, igen nagyot lépett előre a falu. Ujjáépített házak, rendezett utcák. Műút köti össze a járás, illetve a megye székhellyel. Autóbusz járattal az ország fővárosát is el lehet érni. A tsz egyre több embert foglalkoztat, gazdaságilag egyre fejlettebb. 3 falu összefogásával közös tanács irányítja a községet. Bekapcsolták a falut a villamoshálózatba, közművesítettünk és most van folyamatban a járda és az egészségház építése. Szép új gyógyszertárt kaptunk.

A falu fejlődését még fokozottabb mértékben elősegíti majd a nemzetközi műút megépítése.

Adatközlők voltak:

Kövesdi Tiborné

Balatinc József

Sebők István

Csendes József

Zichy okmányok

különböző levéltári adatok

Somogy megye című könyv